

До спеціалізованої вченої ради ДФ 41.086.023
у Національному університеті
«Одеська юридична академія»
(65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23)

ВІДГУК

**опонента, кандидата юридичних наук, професора кафедри
цивільно-правових дисциплін Одеського державного університету
внутрішніх справ Резніченка Семена Васильовича
на дисертацію Пеструєва Дмитра Миколайовича
«Зобов'язання, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових
інтересах іншої особи без її доручення, за законодавством України та
Польщі», представлену на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження Д.М. Пеструєва не викликає сумнівів, бо в умовах економічної глобалізації і посилення інтеграційних тенденцій у міждержавних відносинах об'єктивно зростає інтерес до досвіду Європейського Союзу у сфері регулювання цивільних відносин і, зокрема, недовівірних.

Виправданість звернення до зазначеної проблематики під обраним дисертантом кутом зору зумовлена також тим, що маючи значну специфіку інституційного і політико-правового характеру, ЄС вирішує ряд найважливіших інтеграційно-державних завдань, одним із яких є функціонування і розвиток Загального ринку.

Особливої актуальності набуває вивчення досвіду інших країн у цій галузі, що дає можливість обрання оптимальних рішень для вдосконалення національного цивільного законодавства. Зобов'язання, що виникають внаслідок ведення чужих справ без доручення, належать до числа інститутів цивільного права, властивих правовим системам багатьох європейських країн, поміж яких найбільш близькою і цікавою для України є правова система Польщі. Доцільність дослідження та порівняння рішень у цій галузі

зумовлена тим, що врахування позитивного досвіду правового регулювання аналогічних суспільних відносин дає можливість удосконалення останніх у процесі адаптації національного цивільного законодавства до приватного права Європейського Союзу. При цьому важливе значення має аналіз бачення місця відповідного інституту у системі національного цивільного законодавства, оскільки у цьому знаходять відображення концепції і самого інституту, і цивільного законодавства у цілому.

Автор дисертації поставив собі за мету одержання на основі комплексного дослідження зобов'язань, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення, за цивільним законодавством України та Польщі, науково обґрунтованих і достовірних результатів та рекомендацій стосовно вдосконалення правового регулювання відносин, що виникають у зазначеній сфері, гармонізацію захисту прав та інтересів сторін зобов'язань, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення, в законодавстві України і Польщі у контексті використання компаративного методу.

Для досягнення зазначеної мети в дослідженні ставляться та вирішуються наступні задачі: доведення подібності цивілізаційного розвитку України та Польщі, як чинника обрання їх правових систем, цивільного законодавства, інститутів ведення справ іншої особи без її доручення (ведення чужих справ без доручення) тощо у якості об'єктів порівняльного аналізу; визначення перебігу і особливості формування зобов'язань, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення (ведення чужих справ без доручення), у цивільному законодавстві України та Польщі; встановлення правової природи і характерних властивостей зобов'язань, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення (ведення чужих справ без доручення), відповідно до цивілістичних доктрин та концепцій цивільного законодавстві України та Польщі; визначення специфіки суб'єктного складу та змісту зобов'язань, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах

іншої особи без її доручення (ведення чужих справ без доручення), у цивільному законодавстві України та Польщі; аналіз судової та іншої практики, що сформувалася стосовно справ, які виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення в Україні та в Польщі; формулювання рекомендацій щодо змін та доповнень у норми вітчизняного цивільного законодавства з питань регулювання зобов'язань, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення; встановлення особливостей діяльності, яка здійснюється в майнових інтересах іншої особи без її доручення (ведення чужих справ без доручення) в умовах кризи, пов'язаної з пандемією КОВІД-19 (на матеріалах України та Польщі); визначення перспектив і тенденцій правового регулювання відносин, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення (ведення чужих справ без доручення), у цивільному законодавстві України та Польщі в умовах євроінтеграції.

Зазначене свідчить на користь того, що тему дисертаційного дослідження можна визнати актуальною, а звернення до неї – виправданим як з теоретичної, так і практичної точок зору.

Логічною і послідовною представляється структура роботи, обумовлена метою і завданнями дослідження.

Автор досить вдало обрав методи свого дисертаційного дослідження, домінуюче місце серед яких відведене компаративному підходу. Основою методології дисертаційного дослідження став комплексний і системний підхід до аналізу проблем зобов'язань, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення, що сполучає ряд методів, що дозволило авторові об'єкт дослідження вивчити як єдине ціле, виявити різноманітні типи зв'язків у ньому, що потім були об'єднані в теоретичних положеннях, виявити і визначити алгоритмічний механізм взаємин суб'єктів аналізованих зобов'язань.

Основним серед методів, які використовувалися при написанні дисертації, був формально-логічний метод. За допомогою цього методу

досліджувалася юридична природа зобов'язань, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення (ведення чужих справ без доручення), умови виникнення цих зобов'язань, суб'єктний склад відповідних правовідносин, а також здійснювалась обробка та аналіз емпіричного матеріалу.

У рамках загального методологічного підходу використано також історичний метод, методи порівняльного та структурно-системного аналізу тощо. Автор дослідив розвиток інституту ведення чужих справ без доручення (*negotiorum gestio*), починаючи з римського права й до сучасного стану його регулювання в різних правових системах світу, та здійснив комплексний порівняльно-правовий аналіз цього інституту.

Аналізуючи за допомогою згаданих вище методів зазначену джерельну базу та відповідні теоретичні положення, сформульовані у літературі, автором зроблено низку висновків, що мають усі необхідні ознаки наукової новизни.

Зокрема, поміж них можна назвати висновок про те, що зобов'язання, які виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення (ведення чужих справ без доручення), у сучасних умовах набувають нового звучання, виступаючи як важливий засіб правового забезпечення функціонування та активізації громадянського суспільства, спрямований на захист інтересів його членів.

До позитивних моментів дисертаційного дослідження слід віднести й обґрунтований висновок стосовно того, що розташування зобов'язань, які виникають з ведення чужих справ без доручення, та зміст норм глави 79 ЦК України і глави XXII ЦК Польщі свідчать про те, що українська концепція відповідного інституту ґрунтується на розумінні їх, як недоговірних, а польські законодавці надали перевагу розумінню цього інституту більшою мірою як «нібито договірних». Доводиться, що, оскільки обидва підходи мають свої вади і переваги, то оптимальним рішенням може бути їхнє

поєднання з метою удосконалення положень чинного цивільного законодавства.

Достатньо детально проаналізоване питання культурної близькості України та Польщі, що дало підстави для висновків про те, що сучасні процеси інтеграції правових систем зумовлюють необхідність пошуку зразків найбільш ефективних форм регулювання відносин за участі приватних осіб. Джерелом для обрання таких зразків, безумовно, слід вважати римське приватне право, що протягом багатьох віків слугувало і слугує підґрунтям приватного права в різних країнах Європи, в Україні та Польщі, зокрема.

Цікавою здається й авторська позиція стосовно того, що говорячи про зобов'язання, що виникають внаслідок дій в інтересах іншої особи без її доручення, виправданим здається вести мову про відносини, що виникають внаслідок відвернення шкоди, маючи на увазі, що після врегулювання їх нормами законодавства, вони виступають як правовідносини (зобов'язання). При цьому зазначені норми, будучи об'єднані та впорядковані на певних засадах і з більшим чи меншим ступенем узагальнення можуть утворювати відповідні інститути та субінститути, що, власне, і дозволяє вести мову про зобов'язання, що виникають внаслідок відвернення шкоди як родову категорію та їхні різновиди.

Заслуговує на увагу також теза дисертанта стосовно того, що маючи корінням інститут *negotiorum gestio* римського права, належачи до класичних інститутів права цивільного, ведення чужих справ без доручення формувалося у законодавстві Польщі відповідно до того, під чий вплив вона перебувала у різні історичні моменти.

Цікавим є висновок, що порівняння даного інституту у цивільному праві України з основними положеннями ведення чужих справ без доручення у цивільному праві Польщі свідчить, з одного боку, про їх подібність, що зумовлене, насамперед, традицією континентального права, а з іншого, про певну розбіжність, зумовлену обранням для законотворчості в даній сфері різних правових зразків.

Практичне значення отриманих результатів полягає також в тому, що сформульовані в дисертації положення і пропозиції можуть бути використані в науково-дослідній роботі під час проведення наукових пошуків у сфері цивільно-правового регулювання відносин, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення (ведення чужих справ без доручення); *правотворчій діяльності* – для вдосконалення норм цивільного законодавства України, що регулюють відносини, які виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення; *правозастосовній діяльності* – для формулювання рекомендацій щодо вдосконалення практики застосування норм цивільного законодавства України, якими регулюються відносини, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення, правильного розуміння змісту відповідних правових норм, їхнього тлумачення, а також вирішення питань здійснення і наслідків діяльності в майнових інтересах іншої особи, не врегульованих нормами права; навчальному процесі – при вивченні курсів «Цивільне право України», «Основи римського приватного права», «Зобов'язання, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, практикумів, методичних рекомендацій із зазначених дисциплін.

Слід відзначити, що результати дисертаційного дослідження – сформовані автором наукові положення, оцінки, висновки, пропозиції і рекомендації дозволяють визначити підходи до вирішення цілого ряду теоретичних і практичних проблем зобов'язань, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення, у цивільному законодавстві України та Польщі.

Аналіз чинного законодавства та практики його застосування аргументовані використанням існуючих концепцій відповідних інститутів, положень Конституції України, а тому можуть бути визнані достовірними.

Загалом ознайомлення зі змістом дисертації Д.М. Пеструєва дає підстави для наступних висновків.

Автор виявив належний рівень знань спеціальної літератури з теми дослідження, нормативно-правового матеріалу, проаналізував низку дискусійних проблем, що підлягають подальшому осмисленню і відповідному вирішенню.

Дисертантом застосовані різноманітні методи наукового аналізу досліджуваних проблем, проаналізовані спеціальна література і законодавство закордонних країн, зроблена критична оцінка вітчизняних здобутків з проблематики дисертації, положень чинного законодавства.

Основні теоретичні положення і висновки, отримані дисертантом в процесі дослідження, знайшли відображення у 5 опублікованих статтях, з яких 3 статті опубліковано у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, у 2 статтях зарубіжних періодичних виданнях, у 11 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, круглих столах тощо, а також у 1 колективній зарубіжній монографії.

На підставі ознайомлення із рукописом дисертації та оприлюдненими науковими роботами можна зробити наступний висновок: дисертація Д.М. Пеструєва дійсно є одним з перших комплексних досліджень зобов'язань, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення за цивільним законодавством України та Польщі та виступає в якості складової частини комплексної науково-дослідної теми Національного університету «Одеська юридична академія».

Слід відзначити, що дисертація містить нові обґрунтовані наукові положення, висновки та рекомендації щодо внесення змін та доповнень до цивільного законодавства, які є актуальними для сучасної правової науки, та мають не лише теоретичне, а й не менш важливе - практичне значення.

Водночас рукопис дисертації Дмитра Миколайовича Пеструєва містить деякі положення та висновки, які, на мій погляд, є спірними, вимагають додаткової аргументації або уточнень:

1. У дисертації в загальному вигляді характеризуються відносини, споріднені з тими, що виникають в результаті вчинення дій в майнових інтересах без її доручення (ведення чужих справ без доручення) та наводяться відмінності між ними (стор. 61-62, 72-80 та ін.).

Однак, можливо, мало сенс присвятити порівняльному аналізу норм цивільного законодавства, що регулюють відносини, які виникають при діяльності в інтересах іншої особи того, хто не зобов'язаний до такої діяльності законом чи договором, окремий підрозділ.

2. Спірним видається твердження автора, яке міститься на стор. 78 дисертації, стосовно того, що на розміщення глави 35 ЦК Латвійської РСР («Зобов'язання, які виникають з діяльності без доручення») після глави «Доручення» вплинуло те, що розробникам ЦК Латвійської РСР історично та психологічно була ближчою структура ЦК Польської Народної Республіки, де глава XXII «Ведення чужих справ без доручення» розміщена між главами «Доручення» і «Договір посередництва».

Як здається, говорити про вплив польської концепції цивільного законодавства на ЦК Латвійської РСР немає достатніх підстав, оскільки історично Латвії є ближчою не польське, а німецьке праворозуміння. У кожному разі для захисту авторської позиції з цього питання необхідна додаткова аргументація.

3. Позитивною (і логічною рисою) дослідження є використання іноземних, передусім польських, джерел.

Разом із тим, можна відзначити тут певні розбіжності у описі таких джерел (щодо вказівки видавництва, кількості сторінок тощо). Звісно, це можна пояснити відсутністю у іноземних виданнях звичного для нас бібліографічного опису. Однак, можливо, автору варто було самому обрати якийсь певний зразок і дотримуватися його.

4. Автор не завжди послідовно використовує термінологію, яка стосується вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення (ведення справ без доручення).

Так у назві розділу другого та назвах відповідних підрозділів йдеться про «зобов'язання, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення».

Натомість розділ третій називається «Загальна характеристика інституту ведення чужих справ без доручення у цивільному праві...». Так само про «інститут» йдеться і в назві підрозділу 3.1., тоді як підрозділ 3.3. називається «Суб'єкти та зміст зобов'язань ведення чужих справ без доручення ...»

У зв'язку з цим бажано, щоб автор уточнив, чому в одному випадку використовується термін «інститут», а в іншому – «зобов'язання».

5. Розглядаючи наслідки схвалення господарем вчинення дій в майнових інтересах без його доручення (ведення справ без доручення), дисертант, посилаючись на закон, констатує, що у такому разі до відносин сторін застосовуються правила договору доручення (стор. 88, 92 та ін.).

Разом із тим, як здається, корисним було б більш детально охарактеризувати положення законодавства, присвячені договору доручення, і проаналізувати, які з них і чому застосовуються, а які з них – ні.

Однак висловлені вище зауваження стосуються дискусійних питань або окремих не зовсім чітких формулювань та інших положень, які не є принциповими і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Можна зробити загальний висновок, що дисертація Дмитра Миколайовича Пеструєва на тему «Зобов'язання, що виникають внаслідок вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення, за законодавством України та Польщі» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від

23.03.2016 р. № 261, п.10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, її автор Пеструєв Дмитро Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільно-правових
дисциплін Одеського державного
університету внутрішніх справ

Семен Резніченко

22.03.21р.

Підпис Резніченка С.В.
засвідчує;
Перенесено з архіву
ОДЧВС, д.ю.н.,

